

УДК 27-9(477)

Горін С. М.

ДОРОГОБУЗЬКИЙ УСПІННЯ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ МОНАСТИР (ДО СЕРЕДИНИ XVII ст.)

У статті на основі архівних матеріалів досліджується історія обителі, що дає можливість краще зрозуміти деякі аспекти тогочасного функціонування українських монастирів.

Історія монастирів у XVI-XVII ст. до сьогодні залишається малодослідженою. Зроблена нами спроба проаналізувати віднайдені документальні свідчення допоможе не лише бодай частково реконструювати минуле цієї обителі, а й, сподіваємося, дасть можливість краще зрозуміти особливості тогочасного існування чернецтва в українських землях, зокрема на Волині.

Рік заснування Дорогобузького монастиря невідомий, але дослідники не сумніваються, що це сталося за часів Руської держави. Так, М. Петров уважав, що монастир існував ще в *долитовський період* [1], а точніше, з початку XI ст. за кн. Давида Ігоревича, й уточнював, що обитель

була розташована на північ від Дорогобужа, де ще наприкінці XIX ст. знаходили каміння й цеглини [2]. З ними погоджувався К. Левитський [3]. Сучасний дослідник А. Заяць відзначає, що за Київської Русі Дорогобуж був містом (згадується під 1084 р.), але пізніше перетворився на село, і лише в 1514 р. великий князь литовський Зигмунт I дозволив кн. Костянтину Івановичу Острозькому осадити тут містечко на магдебурзькому праві, і з 1527 р. Дорогобуж проходить у джерелах як містечко [4]. Польський дослідник Й. Гіжицький писав, що кн. Острозькі, які володіли Дорогобужем, *zapewne, powoiali do życia monaster tutejszy [...] Można przypuszczać,*

ze monaster ten istniał już w XV w., chociaż dopiero w następnym stał się bardziej znanym [5].

Найдавніше документальне свідчення про обитель маємо за 1514 р. у вже згаданому привілеї (20 грудня) Зигмунта I про надання кн. К. І. Острозькому Дорогобужа з монастирем *Virginis Mariae* (Пречистої Богородиці) [6]. В описі Луцького замку 1545 р. знаходимо: *другой монастирь Дорогобуж, святого Спаса, держит архимандрит с пожалования нынешнего владыки луцкого Феодосия, а таковое пожалование издревле принадлежало Господарю*. В описі також згадується *городня [...] архимандрита Спасского с Дорожина* [7]. Про Дорожин і його монастир нам нічого невідомо. Можливо, це помилка і йшлося про Дорогобуж. Однак Дорогобузьку обитель названо Спаською, до того ж вона перебувала в подаванні луцького єпископа, а не когось із кн. Острозьких (хоча не можна відкидати ймовірність передачі монастиря в посесію владики Беатою Костелецькою). Більш вірогідно, що помилка стосується Дорогобужа, замість якого мав бути якийсь інший населений пункт, наприклад, Дорожин. Проте у цьому разі нам залишається тільки робити припущення.

Кн. Костянтин Іванович Острозький помер у 1533 р., залишивши двох синів - Василя (Костянтина) та Іллю. Молодший закінчив свій життєвий шлях у 1539 р., і в 1541 р. стався поділ його маєтків. За винятком тих, які відійшли до Беати з Костельця Ілліної Острозької, їх поділили між Василем та його племінницею Галшкою. Замок і місто Дорогобуж отримав князь [8].

Напружені стосунки між Василем Костянтинівцем Острозьким і Беатою Костелецькою позначилися і на Дорогобузькому монастирі. Так, архимандрит Нектарій скаржився на підданих княгині, які незадовго до 17 листопада 1561 р. на обитель *наехане вчинили и людей поранити мели* [9]. 29 серпня 1565 р. дорогобузький архимандрит і намісник Тимофій, *в тот час будучий на мещу пана Ивана Городицкого, старосты дорогобузского*, позивав рівненського намісника Беати Костелецької, який *через слуг и подданных панов своих ровенских* робив *грабежи, кривды, втыски, шкоды великие* маєткам кн. Василя (Костянтина) Острозького [10]. Хоча, можливо, тут ідеться не про монастир і Тимофій виступає як дорогобузький староста. Він, безсумнівно, був довіреною особою Острозького, що свідчить про шанобливе ставлення князя до чернечої спільноти, а це у свою чергу мало сприяти посиленню релігійного авторитету обители серед населення. На підтвердження сказаного

можна навести приклади залагодження в монастирі різноманітних конфліктів між світськими особами (порушення домовленості, складеної «в присутності» Бога, вважалося великим гріхом). Так, 10 січня 1570 р. волинський зем'янин Іван Михайлович Кирдей Мнишинський скаржився до Луцького земського уряду на пінського маршалка Олізара Кирдея Мильського з братом *о наезд у Луцку*. Однак вони не захотіли доводити справу до судового розгляду, а для розв'язання непорозуміння вирішили взяти *по три особы панов приятелей своих и на рок певный* зібратися в Дорогобузькому монастирі [11]. Цей майновий конфлікт швидко залагодити не вдалося, і він тягнувся багато років. Відомо, що в 1586 р. обидві сторони, *не приймучи тоє справи на розсудок правный, але хотели ся о то межи собою приятельским обычаем* погодити, домовилися про зустріч в обителі в грудні цього ж року [12]. Інший приклад. 3 жовтня 1571 р. *войский земли Волинское луцкий* Іван Чаплич Шпановський, з однієї сторони, і Роман та Єрофей Гойські, з другої, *одложивши позвы на сторону и не хотечи болшей вдвигати в право и в розсудок вм врядовым обычаем*, вирішили домовитися *обычаем приятельским*, для чого мали зустрітися в обителі *албо в месте в яком дому, на который ся маєм зъехати и приятелей своих сполечне посредков упросивши, звести и засадити* [13]. Пізніше виникла майнова суперечка між *пани Єрофеевой Гостецкой, судиною земской повету Луцкого*, і Романом Гойським, які в 1581 р. для залагодження справи також домовилися зібратися в Дорогобузькому монастирі *и высадивши приятел своих, которых хто звести может, по две особе в годливым обычаем* *промежка собою становити* (зустріч відбулася 1 вересня) [14].

Про релігійний авторитет обители може свідчити відвідування церковних служб у монастирській церкві не лише мешканцями Дорогобужа, а й навколишніх населених пунктів. Так, *Ждан Стечевич* Омелянський позивав рівненського урядника Сергія Черкаша: в серпні 1578 р., на свято Успіння Пресвятої Богородиці, *дружина позивача, на имя Любка, ездил до Дорогобужа на празник, гды вже было по службе Божой ехала з манастыра додому, її на добровольной дорозе побив відповідач* [15].

Увесь цей час Дорогобуж з монастирем зазнавалися під владою кн. Василя (Костянтина) Острозького. У 1580 р. він позичив у свого сина Костянтина, *крайчого Великого князства Литовского, старосты володимерского*, 6000 кіп литовських грошів (15 000 золотих) і записом

від 15 березня передав йому в трирічне заставне володіння Дорогобуж з *вишлякими грунты, к нему належачими, з местом, з мещаны, з фолварками, з селы всеми церковными, замковыми, землянскими, шляхецькими и з боярскими* [16]. Однак монастир тут не згадано. Через три місяці цей самий Костянтин позичив аналогічну суму у своєї дружини Олександри Василівни Тишкевичівни, за що передав Дорогобуж у її посесію терміном на три роки [17]. Обитель знову не згадана. Минув термін заставного володіння, і Олександра Тишкевичівна записом від 3 березня 1583 р. передала *по животе моем* Дорогобуж разом з маєтками, які вона свого часу отримала від першого чоловіка (городенського старости Олександра Ходкевича), *малжонку моему теперешнему* та його нащадкам (*даю, дарую сим листом моим записую*) [18]. У 1588 р. її чоловік Костянтин Васильович Острозький помер, і незабаром вона вийшла заміж за снятинського старосту Миколая Язловецького (під 20 квітня 1591 р. її вже згадано як його дружину [19]). Приблизно в цей самий час (до 1592 р.) Олександра Тишкевичівна передала Дорогобуж у посесію Криштофу Лодзинському, що в 1593 р. підтвердив М. Язловецький: *той має у спокійной державе добра Дорогобужа [...] также манастыр и села, до него належачие* [20]. Цього разу бачимо обитель серед володінь дорогобузьких державцев.

Однак повернемося до 1592 р., коли фіксується конфлікт обителі з дорогобузькими посесорами. У 1593 р. архімандрит Феофан Бабацький *сам от себе и именем кийвського воєводи кн. Василя (Костянтина) Острозького, яко фундатора церкви светое Пречистое монастыра Дорогобузского*, позивав Криштофа Лодзинського: *він, зоставши державцею Дорогобузским, над звычай продков своих, которые пред его милостью Дорогобуж держали*, в 1592 р. не дав монастирю з прибутку від щорічного ярмарку *в день свята греческого светое Пречистое*. Крім того, 9 червня 1593 р. відповідач наслав на обитель своїх підданих, які архімандрита в його келії *с полгаков мало не ростреляли*, той ледь встиг утекти. На цьому перелік претензій до Лодзинського не закінчився. Так, 13 червня він наслав своїх *слуг* на будинок монастирського підданого Євнуха, *где был мед канунный*, які за *копу грошей меду выпивши*, не заплатили, після чого замок до пивниці *отрубавши, рассекли бочок меду великих чотыри, в которых было за коп двадцать грошей меду*. 18 червня забрали коней та худобу у монастирських селян, а урядник відповідача разом з дорогобузькими міща-

нами при зустрічі з уже згадуваним монастирським підданим Євнухом відібрали в нього *готовых грошей коп осм*. До того ж, як скаржився архімандрит, Криштоф Лодзинський на греблі ставу в селі Іллін бере мито, *на манастыр приходящее*, збитки оцінені в 20 кіп литовських грошів. Відповідач також *гвалтовне капицизму от варенья пива манастырского на себе берет*, у цьому разі *шкоды* становили 10 кіп литовських грошів [21].

У 1594 р. обитель знову опинилася під владою кн. Василя (Костянтина) Острозького, якому Олександра Тишкевичівна заборгувала 2598 золотих і 10 польських грошів. 2 травня возний, згідно з судовим рішенням, *їздив до именя замку и места Дорогобужа и прилеглостей, до него належачих, на отправу цієї суми грошей*, однак боржниця заборонила *увязане князя* у володіння містом. 12 травня возний з цього ж приводу приїхав до монастиря *под Дорогобуж*, запитавши в ігумена, *кто бы тот манастыр держал*. Настоятель Євфрасей відповів *ижеч до Дорогобужа належачий, але я его ведле давнего наданя и уживаня продков моих держу с фолварки и селы, до него належачими, до чогося державцы дорогобузские не уступую*. Тоді в нього запитали, чи дозволить він на монастирських маєтках здійснити *екзекуцию правную*, тобто *увязане*, і він відповів, що *тоє справы не бороню и доброволне уступую*. Після чого монастир з його селами *до спокойного держаня и уживаня* подали кн. Василю (Костянтину) Острозькому [22]. Отже, дорогобузькі посесори не мали прав патронів обителі.

Минуло чотири роки, і, як скаржився Криштоф Лодзинський, 11 серпня 1598 р. кн. Василь Острозький *замок и место Дорогобуж гвалтовне осягнул и опановал* [23]. Через два тижні Лодзинський отримав трибунальський позов у зв'язку зі скаргою князя, який пояснював, що Олександра Тишкевичівна Миколаєва Язловецька залишилася винна йому 2598 золотих і 10 польських грошів. Позивача мали *увязат* у володіння Дорогобужем, але вона заборонила. Під владу князя перейшли лише місцевий монастир з кількома маєтками (Козлин, Забороль та ін.). Олександра Тишкевичівна померла, так і не повернувши борг, тому князь з Лодзинським *правне о то ростиратсе хочет* [24]. 18 серпня 1599 р. Криштоф Лодзинський не заперечував проти передачі Дорогобужа в посесію кн. Острозького, яка мала відбутися згідно з трибунальським декретом. Однак коли цього самого дня возний з цією метою приїхав до Дорогобужа, місцеві орендарі (один з них *Мошка*), які тримали місто

від Лодзинського, заборонили це робити. До того ж 22 жовтня *приточилася справа* у зв'язку зі скаргою Лодзинського щодо відібрання у нього в 1598 р. Дорогобужа кн. Острозьким [25]. Знаведених свідчень незрозуміло, наприклад, як дорогобужські орендарі могли заборонити увязане, якщо вже рік, як князь захопив місто? Ймовірно, 11 серпня 1598 р. стався напад, але Дорогобуж залишився в посесії Лодзинського. Це підтверджується і записом від 8 вересня 1598 р., де під цією датою згадано *на добрах его милости пана Криштофа Лодзинского, на месте Дорогобужу и приселках, до него належачих* [26]. Хоч би як там було, в подальшому бачимо місто серед володінь кн. Острозьких. При поділі маєтків у 1603 р. *замок и место Дорогобуж* з монастирем отримав волинський воєвода кн. Олександр Васильович Острозький, і 15 травня возний увязав його у володіння ними [27]. Під 12 серпня 1603 р. згадано *князем Костентином Острозским, воєводою киевским, маршалком земли Волинское, старостою володимерским, яко державцою на тот час места Дорогобужа, и велможным кнежатем Олександром, воєводою волинским, яко дедичов того ж места Дорогобужа* [28].

У дільчому акті 1603 р. зазначені тогочасні посесори маєтків, але щодо Дорогобужа з монастирем такої інформації немає. Однак під 28 жовтня 1606 р. маємо позов від Луцького гродського суду у зв'язку зі скаргою волинського поборця Яна Терленського на Остафія і Фрідріха Тишкевичів, які не заплатили за п'ять років *подымного податку звыклого з маєтности своєї, з местечка Дрогобужа, и з села Лепок и Неверкова*, тобто починаючи з 1601 року [29]. А 20 червня 1613 р. возний відніс позов *до міста Дорогобужа, маєтности владыцтва Острозского*, з приводу невіддання подимного за десять років, тобто починаючи з 1600 року [30]. Відзначимо, що 1620 р. згадано *отца владыку, держачого манастыра Дорогобужа* [31]. Можливо, у цих записах ідеться лише про певні частини Дорогобужа, можливо, в акті 1603 р. з якихось причин ці посесії не згадані, в усякому разі, ця інформація занадто фрагментарна для будь-яких висновків. У подальшому свідчення про наявність посесорів таких питань не викликають. Так, у 1617 р. Станіслав Пірусський скаржився на Януша Олександровича Острозького, який 19 травня наслав своїх підданих на Дорогобуж, що позивач *правом арендовным від Анны з Стемберку кнежны єє мл Острозское, воєдиноє волинское* (дружини померлого в 1603 р. кн. Олександра Васильовича Острозького), три-

мав за 7000 золотих у трирічній (1616-1619) посесії й відібрав місто [32]. Записом від 2 лютого 1619 р. князь передав *замок и место Дорогобуж* у заставне володіння київському хорунжому Гаврилу Гойському (за 30 000 золотих на три роки). Згадано також обитель, але зазначено, що князь, *зоставивши себе вцале подаване до того монастыра*, тобто Гойський отримав його в посесію, але права патрона князь залишив за собою [33]. Януш Острозький помер у цьому ж 1619 р., і 23 серпня возний передав Дорогобуж під владу його матері та опікунки дітей - Анни Острозької [34]. Містом у цей час володів стрий Януша Олександровича - краківський каштелян Януш Васильович Острозький, який також називав себе опікуном племінниць. Однак Анна Острозька 30 серпня наслала на Дорогобуж *жолнеров, козаков, гайдуков*, які, на думку Януша Васильовича, *гвалтовне безправне выбили* його звідти [35]. Знову незрозуміло, як міг возний зробити увязане Анни Острозької, якщо Дорогобуж залишався під владою краківського каштеляна, і лише завдяки нападу княгиня змогла повернути собі місто.

Згідно з поділом володінь у 1621 р. між доньками кн. Олександра Васильовича Острозького - Софією, Анною і Катериною Дорогобуж отримала третя з них, дружина київського воєводи Томаша Замойського [36]. У цей час місто тримав Гаврило Гойський, і кн. Катерина запропонувала викупити у нього заставу. Ймовірно, він відмовився, бо в листопаді 1621 р. вона зробила спробу через суд примусити його погодитися на це. Не отримавши бажаного, Катерина Замойська вирішила застосувати інші методи. Зі скарги Г. Гойського дізнаємося, що 4 лютого 1622 р. вона наслала на Дорогобуж своїх *слуг, які забрали податки пинезных, поводови належачие, у мещан и у подданных, з кожногоє волоки по шести золотых*. У тих, хто відмовлявся платити, забирали коней (загалом відібрали 25 коней) [37]. Відзначимо, що у двох документах під 1621 р., пов'язаних із намаганнями Замойських повернути собі Дорогобуж, монастир не згадується. Однак у скарзі Гойського з приводу нападу в 1622 р. ідеться про те, що в 1619 р. він отримав *замок и место Дорогобуж з манастыром* [38]. Роман Гаврилович Гойський у записі (червень 1625 р.) про передачу ним Дорогобужа в заставне володіння Томашеві Замойському писав, що місто його батько отримав у посесію від кн. Януша Острозького разом з монастирем та церковними підданими, *со под монастырем* (див. далі). Судячи з подальших подій, обитель перебувала в посесії Гойських.

Повертаючись до спроб подружжя Замойських у 1621-1622 рр. отримати Дорогобуж під свою владу, скажемо, що впродовж наступних трьох років містом володів Гаврило Гойський (останнє нам відоме свідчення про нього як посесора датоване 1 лютого 1625 р.) [39]. А записом від 6 червня 1625 р. Роман Гаврилович Гойський, який успадкував право на посесію Дорогобужа, за 30 000 золотих надав його з місцевим Успенським монастирем у заставне володіння Томашеві Замойському [40]. Те, що Гойський за цю суму не погодився на викуп маєтків, а передав їх у посесію, може свідчити про вагоме значення, яке надавали Гойські (Замойські також) володінню Дорогобужем. Хоча, можливо, у такий прихований спосіб Замойські викупили його. В усякому разі, є підстави вважати, що Дорогобуж залишався принаймні до кінця досліджуваного періоду під їхньою владою. Так, під 7 лютого 1653 р. згадується дорогобузький підданий калузького старости Яна (сина Томаша) Замойського, якого обрали збирати подимне *в месте Дорогобужу и приселках, до него належачих [...] меновите в селе Горбакове, селе Подольнах, Илинцы, Дроздове, Волкошове, Невиркове, Липках, Горбове, месте Козлине*, у яких разом налічувалося 291 дим [41].

Дорогобузька обитель стала унійною не раніше серпня 1617 р. (на початку цього місяця помер православний архімандрит Лука Сербин) і не пізніше травня 1622 р., коли у документах уперше згадується унійний настоятель Єремія Лисятицький. Після Луки Сербина був іще архімандрит Геласій Русовський (останнє свідчення про нього маємо під 1 березня 1621 р.), однак нам невідома його конфесійна належність (див. перелік настоятелів). На момент смерті архімандрита Луки Сербина власником монастиря був кн. Януш Олександрович Острозький, чия конфесійна належність нам теж невідома (його батько був православний, мати - католичка [42]). Він помер у 1619 р., і Дорогобуж перейшов під владу його матері. Ми вже наводили свідчення про те, що в 1619 р. місто тримав Януш Васильович Острозький, він був католиком [43]. У 1621 р. Дорогобуж отримала Катерина Острозька, вона, як і чоловік Томаш Замойський, була католичкою. Беручи до уваги їхні намагання відібрати місто у посесора Г. Гойського, навряд чи вони в цей час приділяли значну увагу питанню конфесійної належності обителі (хіба що вона залишалася під їхньою владою). Більш імовірно, що монастир став унійним з ініціативи кн. Януша Олександровича Острозького або ж його матері, а настоятель Геласій Русовський уже був уніатом.

З Єремією Лисятицьким пов'язаний конфлікт, який певною мірою мав релігійне підґрунтя. Він разом з крилошанами скаржився на посесора монастирського села Дроздів Олександра Соколдського, який 3 грудня наслав своїх озброєних помічників на церковне озеро Перекоп (*здавна до церкви и монастыря належачим, которое завше антецесорове скаржущих и теперь скаржущие от килку лет уживали и уживают*). У цей час монастирські піддані ловили рибу, і був присутній архімандрит Єремія (*припатруючи тому ловеню рыб, прохожовал*). Нападники забрали невід (коштував 100 золотих) і всю рибу (на 50 золотих). Потім урядник Соколдського вдарив архімандрита в обличчя, *аж ему твар стухла и кровю з синетиною набегла*, а Грицько Кощоченя ударив оглоблею по руці. Після цього хотіли настоятеля Єремію *под лод подпустити и утопити* - монастирські піддані ледь встигли його врятувати [44]. Зі скарги архімандрита дізнаємося, що потім нападники (дроздовські селяни) приходили вибачатися і пояснювали, *же то мели чинити з розказаня пана Соколдского - він архімандрита яко перехрысту, потурнака и лядзкого попа, называючи так, же то в унии костела повишехного ест, наказав забити, замордовати albo утопити* [45]. Відомі ще дві протестації з цього приводу від Єремії Лисятицького (14 грудня 1622 р. і 27 вересня 1623 р.) [46], однак чим закінчився конфлікт, ми не знаємо.

Упродовж досліджуваного періоду обитель залишалася унійною. Так, у 1644 р. київський православний митрополит Петро Могила, відзначаючи занепад унійних монастирів, зауважував, що в *Dorohobużskim ieden archimandryta z chlopцем mieszka* [47]. В «Акте, поданому послами козацкими во время сейма 1659 г., когда дело шло о подтверждении договорных статей Гадяцких» серед унійних монастирів названо і Дорогобузький [48].

Маємо свідчення про кілька монастирських маєтків, які розглянемо кожний окремо.

Село Дроздів. Згадується разом з маєтками Ілліним та Монастирцями у фундушному записі кн. Костянтина Костянтиновича Острозького від 23 грудня 1582 р., який писав: *позволяем, абы тые села вечно при том монастыре зо всими пожитками, до них належачими, зоставали* [49]. Можливо, маєток уже певний час належав обителі, а князь лише затвердив це володіння (див. «Село Іллін»). Серед церковних сіл бачимо Дроздів у 1594 р. [50] і в дільчому акті 1603 р. між Олександром і Янушем Острозькими [51]. У 1616 р. син першого з них Костянтин позичив

3000 золотих у Костянтина Одинця Соколовського і записом від 3 жовтня передав йому на рік у заставне володіння *маєтност мою дедичную*, село Дроздів з підданими, податками та повинностями, *с корчмами вшелякого напою, з млинами на реце Горини будучими* [52]. Не знаємо обставин, але село залишилося в посесії Одинця Соколовського, а після його смерті перейшло до дружини Катерини Лонцької (її другим чоловіком став Самуель Пац). Як скаржився архімандрит Геласій Русовський, Пац у серпні-вересні 1618 р. *на грунте власном, до церкви Дорогобузское святое Пречистое здавна належачим*, забрав 485 кіп жита (кожна коштувала золотий), 150 кіп гречки (копа - півзолотого), 180 возів сіна (віз - півзолотого), тобто всього пограбував на 650 золотих і все вивіз до Дроздова, *до мешканя на тот час своего* (в іншій скарзі зазначено, що відвіз *до мешканя своего монастыра Дорогобузского*). Пізніше Самуель Пац забрав ще 126 кіп ячменю (на 126 золотих), а в листопаді 1619 р. - невід за 60 золотих [53]. Упродовж 1619-1621 рр. архімандрит намагався судовим шляхом отримати компенсацію, але, судячи з усього, безрезультатно [54].

Тим часом під час судової тяганини змінився посесор Дроздова: записом від 4 грудня 1620 р. Катерина Пацова з чоловіком *все право заставное, на тую маєтност Дроздов служащее*, передала Олександр Соколдському. Щодо терміну посесії зазначено, що він мав володіти селом *тылекрот, илекрот бы потреба была* [55]. Ми вже згадували конфлікт архімандрита Єремії Лисятицького з цим Соколдським (напад на озері Перекоп), однак перший відомий нам інцидент між ними стався ще за півроку до того. Як скаржився Олександр Соколдський, його дроздовський атаман *с плугами на обшар поля дворного, под манастыром Дорогобузском лежачого, орати для сеяня овса выиол*, але архімандрит заборонив це робити і взагалі *тот обшар однял* [56]. Таким чином, побиття Єремії Лисятицького на озері, можливо, було відповіддю на це захоплення.

Як *держачий* Дроздова Олександр Соколдський згадується в 1624 і лютому 1625 р. [57], а коли 6 червня 1625 р. Роман Гойський надав Дорогобуж з монастирем та селами, серед яких був і Дроздів, у заставне володіння Томашеві Замойському, то Соколдський цього ж дня також передав йому своє право на село. У записі Соколдського знаходимо інформацію про те, що свого часу кн. Костянтин Олександрович Острозький позичив у Костянтина Одинця Соколовського 3000 золотих і передав тому в посе-

сію Дроздів. Потім дружина Соколовського за цю ж суму передала село в заставне володіння Олександр Соколдському, від якого маєток тепер отримав Томаш Замойський [58]. Упродовж 1930-х рр. XVII ст. Дроздів належав коронному канцлеру Томашу Замойському з дружиною Катериною Острозькою. Маємо свідчення про їхній конфлікт щодо цього села з Гойськими. Наприклад, подружжя позивало Романа Гойського, який у травні 1632 р. *грунты власные их мл протестантов дроздовские, до маєтности свое села Микулина привласчал*. Крім того, відповідач засіяв дроздівські поля на 200 мац *збожем ярынным*. В іншій скарзі йдеться про те, що Р. Гойський відбирає *грунты власные протестантов*, приєднуючи їх до свого села Расники. Навесні 1632 р. він наказав своїм підданним засіяти гречкою монастирський ґрунт (на кількадесят мац), а урожай потім забрав. У цьому ж році покосили сіножаті *на чотыры стырты* [59]. У 1638 р. згадується посесор Дроздова Якуб Щепановський, а Катерина Томашова Замойська названа дідичем [60]. Залишилися складні стосунки з власником (або власниками) сусідніх сіл Микулин і Расники. Так, у вересні 1640 р. згаданий Щепановський, *арендар дорогобузский і держачий села Дроздова*, наслав дроздівських підданих на Микулин [61], а у січні 1647 р. архімандрит Никифор Зараєвський позивав луцького підкоморія кн. Григорія Четвертенського, чії расницькі піддані *част барзо великую ґрунтов того монастыра осягнули и знаки граничные стародавнего уживаня позоровали и погубили*. Зазначено, що 15 грудня 1646 р. *возний был в помененом гаю дорогобузком, де бачив дубов витятых до пулторасту, одни туж ведле пнюв, а другие подрасниками покиданыє* [62].

У 1583 р. у Дроздові було 8 *дун[ow]*, 4 *ogr* [odników], 3 *w[ielki] kol[a]* (млинові) [63]. Згідно з тарифом подимного 1629 р. тут налічувалося 46 димів [64].

Село Іллін. У 1428 р. згадане як надання великого князя литовського Вітовта: *записуем и записали есмо кнегини Ганце, коли дали есмо за князя Василя Острозского, село Новоставци с приселкы Ильин* [65]. У 1461 р. Ганна Іванівна Ямонтівна Подберезька Василева Острозька відписала село своїй доньці Агрипині (Катерині), коли та виходила заміж за Івана Гойцевича [66], а в 1516 р. великий князь литовський Зигмунт I дозволив кн. Костянтину Івановичу Острозькому викупити маєтки Іллін та Новоставці [67]. Найдавніше свідчення про належність Ілліна до монастиря маємо під 1569 р., коли 8 серпня возний

їздив до Дорогобужа у зв'язку зі скаргою архімандрита Тимофія про *кривду свою, которая ся де ест през килка лет от панес Ивановос Богуринскоє, панес Любки Дчусенки, у грунте имени князя его мсти села манастырского Ильина*, яка засіяла житом іллінські поля [68]. У 1582 р. кн. Василь (Костянтин) Острозький підтвердив обителі її право на Іллін (див. «Село Дроздів»). Як монастирський маєток згадується в 1593, 1594 і 1603 роках [69]. У наведених уже записках під 1619 р. про передачу кн. Янушем Острозьким Дорогобужа з монастирем у заставне володіння Гаврилові Гойському та від 1625 р. про надання їх Романом Гойським у посесію Томашеві Замоїському серед інших сіл згадано Іллін, але не зазначено його належності до обителі. У 1633 р. Замоїський з дружиною позивали мозирського маршалка Івана та його братів Ілляша і Петра Бабинських, чий володіння (село Бабин) межували з *грунтами протестуючихсе дорогобузскими, до манастыра тамейшего належачими*: в 1632 р. відповідачі наказали своїм бабинським підданим засіяти монастирські поля озиминою, а зібраний потім урожай (300 кіп) забрали [70]. Ймовірно, йдеться про землі села Іллін, розташованого поряд. Інших свідчень про цей маєток нами не віднайдено. Згідно з тарифом подимного 1629 р. у селі налічувалося 33 дими [71].

Село Квашків. У копії документів із «Summariuszu Xiązat Lubomierskich podczas sprawy w roku 1776, agitujucey się o dobra Derman» під 1548 р. згадано «Prawo na pargaminie z pieczęcią na boku przewiesiską, która znac ze się z miejsca swego oderwała, Semenowej Rowienskiej na sioło Kwazzkow, monasterowi Dorohobuskiemu służące nawieki wiekow» [72]. Відомо, що кн. Марія Ровенська була дружиною померлого в 1481 р. кн. Семена Васильовича Несвізького [73]. Інших свідчень про належність села монастиреві нами не віднайдено.

Село Монастирці. Згадане у фундушному записі 1582 р., яким кн. Василь (Костянтин) Острозький визнав за монастирем право на володіння трьома селами (див. «Село Дроздів»). Бачимо його серед маєтків Дорогобузької обителі в дільчому акті 1603 р. (див. вище). Наступне свідчення про Монастирці маємо в записі 1621 р., згідно з яким Дорогобуж та інші маєтки перейшли під владу кн. Катерини Олександрівни Острозької. В цьому ж році Монастирці вже перебували в заставному володінні Станіслава Шашевського: 14 липня його син, також Станіслав, скаржився на Яна Казимира Паца *о наехане в маєтност заставную, село Манастыр, и выбите с тоє маєтности* [74].

Цікаву інформацію знаходимо в листі від 18 січня 1625 р. київського воєводи Томаша Замоїського дорогобузькому архімандриту Єремії Лисятицькому. Воєвода повідомляв, що згідно зі свідченням від адресата про зберігання фундушного запису обителі в *skarbcu Zasiawskim* він просив княгиню (вірогідно, Єфросинію Янушівну Острозьку, дружину кн. Олександра Заславського) показати документ. Та відповіла, що ніколи його не мала, бо Дорогобуж *pierwey był w rkkach Pana Krakowskiego* [Януша Костянтиновича Острозького. - С. Г.], *a potym w zastawie*. Далі Замоїський пише, що архімандрит, бажаючи *tę wies wykupic, którą mienisz, ze należała do manastyru, a nie pokazujesz zadnego na to dokumentu, a mnie w dziale małzonki moiey iest za wiecznosc podana y euictią Ich Msci drugich warowana, nie mogę na to tak łatwo pozwolic, chyba by z takim warunkiem, zebys był u mnie odo czasu do czasu in exeptione*. У результаті Томаш Замоїський дозволив передати маєток у посесію *z t condici, iesli Wm nie na kilka lat razem pieniądze brac chcesz, ale kazdego roku pewną arende, iesliby tez tego była potrzeba, aby na rok nawikcey dwa wziąć wprzod pieniądze k woli poratowaniu fabryki tam tego manastera Wm, tedy cum venia Wm trzeba nam takiego warunku, aby te pieniądze ni nac, iedno na potezebę kosciołowi obrane byli* [75]. Цей лист у липні 1628 р. подав для записання до актових книг Войцех Мрочек, тобто мова йшла про село Монастирці. Архімандрит Єремія Лисятицький записом від 1 жовтня 1625 р. *za pozwoleniem* Томаша Замоїського з дружиною, *iako dziedzicow y collatorow*, передав у чотирирічне орендне володіння Войцеху Мрочечу з дружиною Анною Курвовською (*Kurwowska*) *sioło Manastyrzec, zdawna do monastyra Dorohobuskiego należący [...] z młynkami i z ich wumiarami, z szynkiem gorzalek y paleniem* (за 1000 золотих, з яких 500 віддали відразу) [76].

Однак невдовзі між архімандритом і посесором виникає конфлікт. Причини невідомі, але, як скаржився Мрочек, 21 квітня 1626 р. Лисятицький з помічниками, приїхавши до Монастирців, *за поддаными манастырскими ми гонил з кордом добытым и бил*. Одного з них архімандрит кордом у голову *шкодливе ранил и кост перетял*, після поранення постраждалий упродовж кількох тижнів *протестантов работы повинны не отдавал* [77]. 12 червня цього ж року возний відніс Єремії Лисятицькому позови від Кременецького земського суду *до прислухання сказаня на позваном вин баниции и их публикации, ивыволяня с Панств Короны и Великого князства Литовского през суд трибуналу Любелского за*

начинене досыт през позваного чотыром декрето́м гродским кременецким: 1-ша справа - за невыправене поводом консенсу на чотыри роки, водлуг запису позваного на аренду того села Манасты́рца у его мл пана воєводи киевского и малжонки его мл, 2-га - відібрання від позивача поля, города і саду в Монастирцях, 3-тя - відібрання двох підданих з цього ж села, 4-та - збирання чиншу у монастирецьких підданих, атакож *взяте грошей* у Мрочека [78]. Ситуація ставала дедалі напруженішою. Як свідчив Войцех Мрочек, передаючи село в посесію, архімандрит казав, що з орендованих полів збирають не менше як 300 кіп збіжжя, однак у серпні 1626 р. вдалося отримати лише 105 кіп. У зв'язку зі скаргою посесора возний 20 серпня їздив до Монастирців, де *великий неурожай озимых видел*. Крім того, бачив два ставки, *до тоє ж маєтности належачис, теж аренде их мл подлеглыє, зорваныє, зачим рыба выбегла*, а млини на них не могли функціонувати впродовж літа [79]. Мрочек хотів, щоб архімандрит компенсував йому збитки, однак той не поспішав цього робити, бо 18 грудня 1626 р. датовано судовий позов у зв'язку зі скаргою орендаря з цього приводу. Під цією ж датою маємо ще один позов. Мрочек позичив архімандритові 175 золотих, які той вчасно не віддав. Коли позивач приїхав до нього і показав запис про позику, Лисятицький, *взявши оный запис, не толко сумы не отдал, але и тот запис у повода взявши и пограбивши, подрапал и тую суму у повода позычоную, ку пожиткови своему обернул* [80]. Відомо, що ще в лютому 1627 р. Мрочек не отримав цих грошей [81].

У 1627 р. протистояння не послабло. Якщо приїзд 10 березня дорогобузького урядника Миколая Станевського до Монастирців, побиття ним місцевого підданого і відібрання коня [82] скоріш за все не пов'язані з цим конфліктом, то наступні факти яскраво свідчать про те, що ситуація погіршувалася. Так, 21 липня архімандрит отримав трибунальський позов *о недосыт учинене записови свосму арендовному, затым о заклады и о шкоды* [83]. 26 серпня Войцех Мрочек з дружиною повернулися з Любліна, але за час їхньої відсутності Лисятицький у Монастирцях *розныє деспекта, кривды и шкоды починил*. Наприклад, одну піддану вигнав із орендованого Мрочком саду, який *на себе забрал* (збитки 20 золотих), покосив траву в цьому саду на 6 золотих, став, млинаря і трьох підданих *с посесии* позивача відібрав, *пожитки и повинности вшелякие, с того приходячие, на себе обернул и уживает*, заборонив користуватися волоками

дворными, дозволивши їх засіяти дорогобузьким міщанам. Крім того, побив монастирецького підданого за те, що той *ему до млына з солодом не ехал*, ще двох, *без даня жадное причинны, киями и плазом, кордом и шаблями по плечах и по хрибти збил и скрвавил* [84]. Цього року Мрочеків знову не вдалося зібрати урожай збіжжя у 300 кіп (лише 170 кіп жита і 50 кіп пшениці), що возний засвідчив 30 серпня [85].

Наприкінці 1627 р. настала розв'язка: 23 грудня архімандрит особисто очолив своїх помічників і, приїхавши до Монастирців, Войцеха Мрочека *выгнал и гвалтовне вытиснул* [86]. 12 січня 1628 р., за відсутності в селі орендаря, стався ще один напад на його *двор и мешкане*, під час якого за наказом архімандрита розбили двері та зруйнували піч у будинку, де перебували хворі діти. А 16 січня Єремія Лисятицький, знову за відсутності Мрочека, його дружину *выгнал с тоє маєтности и с пожитков гвалтовне вытиснул, и на себе забрал* [87]. Скільки не скаржився постраждалий, пояснюючи, що він мав володіти маєтком ще певний час (оренда закінчувалася в 1629 р.), до того ж він відразу заплатив 905 золотих з тієї тисячі, яку мав віддати за весь термін, але село йому так і не повернули [88]. Архімандрит аргументував свої дії тим, що орендар вчасно не заплатив 500 золотих [89], а 21 березня 1628 р. Єремія Лисятицький звинуватив Мрочека в тому, що той відразу, як отримав Монастирці, дяка Івана Андрійовича із Каменя, який *для хвалы церкви Божое служил*, побив, вигнав із села, забравши собі будинок з усім господарством. У 1627 р. орендар збільшив повинності *й до работ тяжких и подвод приневоляючи, и примушаючи битем и мордованем*, у результаті чого п'ятеро підданих утекли. Крім того, в цьому ж 1627 р. за відсутності архімандрита Войцех Мрочек напав на обитель, побив *челядника манастырского, на име Санка*, поза цим *немало речей побрал и пограбил* [90].

Рішення суду у зв'язку з намаганнями Мрочека повернути село було на його користь, і 26 квітня 1628 р. возний з листом ув'язчим приїхав до Монастирців для передачі маєтка в його посесію. Однак *атаман* Данило і монастирський кухар Янко, архімандритом *на местцу свосм заставленных*, заборонили це робити. 20 травня возний ще раз приїхав до села для ув'язання, але тепер уже сам Єремія Лисятицький не дозволив [91]. Архімандрит у свою чергу скаржився на Мрочека: 9 вересня 1628 р. возний передав тому трибунальський позов *до знесеня и скасованя чотырох баниций, и их публикаций от пана*

Мрочка и малжонки его на отцу архимандрита в суде головном трибуналском Любелском [...] о яковоєс якобы з села Манастырца, о побране и пограбене якобы речей [92].

Ми не знаємо, як розгорталася подія впродовж наступного року, мабуть, до порозуміння було далеко, бо закінчилося все трагічно. Як скаржилася Анна Курвовська, 21 липня 1629 р. вона з чоловіком верталася до дому свого мимо монастир Дорогобузький дорогою звичайною публичною, коли архимандрит з помічниками, засадившиє на месці скритом, неоповедне, без даня жадное причини, вистрілив з мушкета, чотирма кулями набитого, у Войцеха Мрочека, який помер на місці [93]. Знаємо про скарги в 1629 р. від дружини Войцеха Мрочека, його синів Єрофея і Францишка, а також доньок Анни, Катерини, Сузанни і Ядвіги [94], однак подальший перебіг подій нам невідомий, так само, як й інші свідчення про село Монастирці.

Важливими є згадки про пожертви вірних монастиреві, поховання в ньому, тобто те, що свідчить про релігійний авторитет цієї чернечої спільноти. Крім розглянутих уже надань маєток, відомі ще кілька надань. Так, волинський воєвода, луцький староста кн. Богуш Корецький у заповіті від 21 червня 1576 р. відписав монастирю п'ять кіп литовських грошів [95]. Микола Петров писав, що в цьому ж році аналогічну суму заповів обителі брацлавський каштелян Василь Петрович Загорівський [96]. Однак у його духовниці, складеній у 1577 р., ми такої інформації не знайшли [97]. Незадовго до 1651 р. син мозирського маршалка Юрій Іванович Бабинський заповів монастирю 1000 золотих [98].

Щодо поховань у монастирі, то відомо, що в заповіті від 6 червня 1561 р. *Оздефина*, донька кн. Івана Васильовича Масальського, дружина Дмитра Козинського виявила бажання знайти тут вічний спокій [99]. 8 січня в обителі ховали луцького земського суддю Єрофея Васильовича Гойського [100]. Просив поховати його в Дорогобузькому монастирі (заповіт від 13 квітня 1588 р.) Іван Хребтович Богуринський (брат володимирського і берестейського владика, настоятеля Києво-Печерського монастиря Мелетія) [101].

Наостанок подамо перелік настоятелів, зроблений нами на підставі віднайдених документальних свідчень.

Нектарій: згадується під 17 листопада 1561 року [102].

Тимофій: найраніше свідчення під 29 серпня 1565 р.: *отец Тимофей, архимандрит и намес-*

тник дорогобузький, в тот час будучый на месци пана Ивана Городицкого, старосты дорогобузского [103], останнє - під 30 березня 1570 року [104].

Дионісій Ралі (Дионисий Палеолог): найдавнішу згадку маємо під 23 грудня 1582 р. [105], останню - під 2 червня 1586 року [106]. Ігор Мицько, посилаючись на дослідника Й. Николова, пише, що, очевидно, наприкінці 1585 р. Дионісія було висвячено у Константинополі на тирновського архієпископа, а посланий потім патріархом у справах до Москви, відвідав українські землі. У Московії він перебував з травня 1591 р. до лютого 1592 р., після чого повернувся до Константинополя [107]. Беручи до уваги цю інформацію, навряд чи Дионісії залишався архимандритом після 1591 р., ймовірно, не був ним уже за кілька років перед тим.

Феофан Бабацький: згадується під 19 червня 1593 року [108].

«Євфрасей»: згадується під 12 травня 1594 року [109]. Дослідник І. Мицько, посилаючись на цей самий документ, згадує *игумена отца Афрасея*, але подає його як Афанасія [110].

Тимофій: згадується під 6 жовтня 1596 р. (був на Берестейському православному церковному соборі) [111].

Лука Сербин (Албанчик), білгородський митрополит: став дорогобузьким архимандритом у 1603 році. Цікаву інформацію знаходимо у хроніці острозького плебана, витяг із якої наводимо у перекладі І. Мицька: *Рік 1618. Смерть владика Дорогобузького. Цього року помер Лука Сербин, що величався митрополитом Білгородським, в Дорогобужі [...] Цей Лука Сербин в той час, коли схизматики на уніатів наступали після Брестського собору, прибував до Польщі в дім покійного пана воєводи київського князя Василя Острозького. Прибув як чернець, який заїхав в ці краї задля певних жертв. Але залишився, побачивши велику зятість схизматиків проти католиків, допомагаючи схизматикам на велику згубу єдності. Крім того, пан воєвода ласку свою обіцяв. Посівши Дорогобузьке архимандритство, почав величатись митрополитом, хоч жодного права на такий великий сан ні від кого не мав. Став у великій ласці у воєводи [...] який до юрисдикції його владичтва віддав острозьких попів. Мало не вся Волинь, відступивши своєї єпископії [уніатської. - І. М.] в луцького владика, в своїх духовних потребах до нього перейшла [112].* Однак маємо документальне свідчення про те, що архимандрит Лука помер 13 серпня 1617 р., або за день-два до наведеної дати [113].

Геласій Русовський (уніат?): 2 липня 1618 р. датовано його заповіт, у записі від 30 березня 1623 р. його вже названо померлим [114], останню згадку маємо під 1 березня 1621 року [115].

Єремія Лисятицький (уніат): найдавніше свідчення - під 20 травня 1622 р. (*отец Єремья Лисятицкий, номинат албо архимандрит Дорогобузского монастыря*) [116], під 14 грудня цього ж року згадується як архимандрит Дорогобузького і Перемильського монастирів [117], останнє свідчення датовано 29 липня 1629 року [118].

Никифор Заравський (Жаровський?) (уніат?): найранішу згадку маємо під 14 січня 1647 р. [119], останню - під 7 жовтня 1651 року [120].

Таким чином, згідно з наведеним матеріалом «найкращі часи» цієї чернечої спільноти пов'язані з кн. Василем (Костянтином) Острозьким († 1608). Віднайдені свідчення про залагодження тут конфліктів, пожертви вірних, поховання у монастирі - все це дає підстави твердити про неабиякий релігійний авторитет обителі в цей час. Згадаємо запрошених князем архимандритів

Дионісія Ралі (Палеолога) і Луку Сербина, який після Берестейської церковної унії 1596 р. об'єднав навколо себе волинське православне духовенство. Втрата такого впливового покровителя залишила ченців без підтримки, бо інші патрони, судячи з усього, мало цікавилися монастирем. Хоча ми не маємо прямих доказів використання ними церковних маєтків у власних потребах (більше того, згадаємо лист Томаша Замойського архимандриту Єремії з дозволом передати село в заставне володіння лише за умови, що прибуток піде тільки на обитель), однак, імовірно, не завжди перебування монастирських маєтків у посесії різних осіб відбувалося з ініціативи настоятелів. Усе це призвело якщо не до занепаду, як у 1644 р. твердив київський митрополит Петро Могила, то принаймні до погіршення матеріального становища чернечої спільноти, зменшення її чисельності. Дорогобузький монастир став «малопомітним», і, на нашу думку, саме цим пояснюється брак свідчень про поховання й пожертви після смерті кн. Василя (Костянтина) Острозького.

1. *Петров Н. И.* Волянь. Исторические судьбы Юго-Западного края. - СПб., 1888. - С. 24.
2. *Теодорович Н. И.* Историко-статистическое описание церквей и приходов Волинской епархии: В 5 т. - Почаев, 1888. - Т. 2. - С. 725.
3. *Левитский К.* Храмосздание на Воляни // Воляньские епархиальные ведомости (далі - ВЕВ). - 1915. - № 33 (Часть неофициальная). - С. 513.
4. *Заяць А.* Урбанізаційний процес на Волині в XVI - першій половині XVII століття. - Львів, 2003. - С. 28, 43-44.
5. *Giżycki J. M.* Spis klasztorów unickich Bazylianów w wojewodztwie Wołyńskim. - Kraków, 1905. - S. 17.
6. Archiwum Książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie (далі - AS) / Przygotowali Z. L. Radziwiński, P. Skobielski, B. Gorczak. - Lwów, 1887. - Т. 3. - S. 120.
7. Памятники, издаваемые Временной комиссией для разбора древних актов (далі - Памятники). - К., 1859. - Т. 4. - Отд. 2. - С. 88, 189.
8. *Кетра Т.* Konstanty Wasyl Ostrogski (ok. 1524/1525-1608) wojewoda kijowski i marszałek ziemi Wołyńskiej. - Torgus, 1997. - S. 26.
9. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі - ЦДІАУ). - Ф. 25. - Оп. 1. - Спр. 3. - Арк. 245; Теодорович Н. И. Указ. соч. - С. 722-723. - Прим. 1.
10. ЦДІАУ- Ф. 25. - Оп. 1. - Спр. 7. - Арк. 279; *Теодорович Н. И.* Указ. соч. - С. 724.
11. ЦДІАУ- Ф. 26. - Оп. 1. - Спр. 2. - Арк. 32 зв. - 33.
12. Там само. - Спр. 6. - Арк. 443.
13. Там само. - Спр. 2. - Арк. 621.
14. Там само. - Ф. 25. - Оп. 1. - Спр. 23. - Арк. 380-380 зв., Спр. 25. - Арк. 86-87 зв.
15. Там само. - Спр. 18. - Арк. 545.
16. Там само. - Спр. 21. - Арк. 687-687 зв.
17. Там само. - Арк. 689-692.
18. Там само. - Спр. 29. - Арк. 80-80 зв.
19. Там само. - Спр. 39. - Арк. 22.
20. Там само. - Спр. 52. - Арк. 498 зв.
21. Архив Юго-Западной России, издаваемый Временной комиссией для разбора древних актов (далі - АЮЗР). - Киев, 1859. - Ч. 1, т. 1. - С. 391-394.
22. ЦДІАУ- Ф. 25. - Оп. 1. - Спр. 45. - Арк. 583 зв. - 584 зв.
23. Там само. - Спр. 53. - Арк. 304 зв.
24. Там само. - Спр. 54. - Арк. 34-36 зв.
25. Там само. - Спр. 57. - Арк. 806 зв. - 807.
26. Там само. - Спр. 53. - Арк. 252.
27. Там само. - Спр. 67. - Арк. 737.
28. Там само. - Спр. 68. - Арк. 539.
29. Там само. - Спр. 77. - Арк. 820.
30. Там само. - Спр. 94. - Арк. 561.
31. Там само. - Спр. 112. - Арк. 955 зв.
32. Там само. - Спр. 106. - Арк. 610.
33. Там само. - Ф. 26. - Оп. 1. - Спр. 25. - Арк. 149-149 зв.
34. Там само. - Ф. 25. - Оп. 1. - Спр. 114. - Арк. 250-251 зв.
35. Там само. - Спр. 117. - Арк. 62-63.
36. Там само. - Спр. 122. - Арк. 696 зв. - 697.
37. Там само. - Спр. 132. - Арк. 149 зв.
38. Там само.
39. Там само. - Спр. 134. - Арк. 124 зв., Спр. 137. - Арк. 86, Спр. 141. - Арк. 471 зв.
40. Там само. - Ф. 26. - Оп. 1. - Спр. 32. - Арк. 110-111 зв., Ф. 25. - Оп. 1. - Спр. 145. - Арк. 271.
41. Там само. - Ф. 25. - Оп. 1. - Спр. 186. - Арк. 307-307 зв.
42. *Яковенко Н. М.* Релігійні конверсії: спроба погляду зсередини // Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI-XVII ст. - К., 2002. - С. 65.
43. Там само. - С. 64.
44. АЮЗР. - К., 1883. - Ч. 1, т. 6. - С. 524-528.
45. Там само. - С. 528-529.

46. ЦДІАУ.- Ф. 25.- Оп. 1.- Спр. 134.- Арк. 89, Спр. 135.- Арк. 172.
47. АЮЗР.- Ч. I, т. 9.- С. 365.
48. Памятники.- К., 1852.- Т. 3.- Отд. 3.- С. 317.
49. *Петров Н. И.* Краткие сведения о монастырях Волынской епархии, в настоящее время не существующих // ВЕВ.- 1867.- № 5 (Часть неофициальная).- С. 84; *Теодорович Н. И.* Указ. соч.- С. 724; фото документа опубліковано: *Мицько І. З.* Острозька слов'яно-греко-латинська Академія (1576-1636).- К., 1990.- С. 135.
50. ЦДІАУ.- Ф. 25.- Оп. 1.- Спр. 45.- Арк. 583 зв.- 584 зв.
51. Там само.- Спр. 67.- Арк. 737.
52. Там само.- Спр. 124.- Арк. 594 - 594 зв.
53. Там само.- Спр. 117.- Арк. 1192 - 1193, 1195 зв.
54. Там само.- Спр. 116.- Арк. 558 зв., 691, Спр. 117.- Арк. 1194 - 1194 зв., Спр. 121.- Арк. 408 - 408 зв., 416 зв., 1026, 1028-1028 зв.
55. Там само.- Спр. 112.- Арк. 954 зв.- 955 зв.
56. Там само.- Спр. 130.- Арк. 263 зв.- 264.
57. Там само.- Спр. 137.- Арк. 86, Спр. 141.- Арк. 741 зв.
58. Там само.- Ф. 26.- Оп. 1.- Спр. 32.- Арк. 108-108 зв.
59. Там само.- Ф. 25.- Оп. 1.- Спр. 184.- Арк. 663 зв.- 664.
60. Там само.- Спр. 214.- Арк. 387.
61. Там само.- Спр. 222.- Арк. 744-745.
62. Там само.- Спр. 254.- Арк. 140-140 зв.
63. *Zrydia dziejowe /* Opisane przez A. Jabionowskiego.- Warszawa, 1889.- Т. XIX.- S. 109.
64. *Баранович О.* Залюднення Волинського воєводства в першій половині XVII століття.- К., 1930.- С. 120.
65. AS.- Lwów, 1887.- Т. 1.- S. 29.
66. Там само.- S. 53.
67. Там само.- Т. 3.- S. 136.
68. ЦДІАУ.- Ф. 25.- Оп. 1.- Спр. 11.- Арк. 377.
69. АЮЗР.- Ч. I, т. 1.- С. 392; ЦДІАУ.- Ф. 25.- Оп. 1.- Спр. 45.- Арк. 583 зв., Спр. 67.- Арк. 737.
70. ЦДІАУ.- Ф. 25.- Оп. 1.- Спр. 185.- Арк. 155 зв.
71. *Баранович О.* Вказ. праця.- С. 123.
72. ЦДІАУ.- Ф. 2072.- Оп. 1.- Спр. 65.- Арк. 1.
73. *Яковенко Н. М.* Українська шляхта з кінця XVI до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна).- К., 1993.- С. 298.
74. ЦДІАУ.- Ф. 25.- Оп. 1.- Спр. 123.- Арк. 373 зв.
75. Там само.- Спр. 160.- Арк. 1001-1010 зв.
76. Там само.- Спр. 146.- Арк. 640-641.
77. Там само.- Спр. 148.- Арк. 692-692 зв.
78. Там само.- Арк. 691-691 зв.
79. Там само.- Спр. 151.- Арк. 637-637 зв.
80. Там само.- Спр. 155.- Арк. 188 зв.
81. Там само.- Спр. 153.- Арк. 261 зв.
82. Там само.- Арк. 477 зв.
83. Там само.- Спр. 157.- Арк. 295.
84. Там само.- Арк. 741 зв.- 742.
85. Там само.- Арк. 696 зв.
86. Там само.- Арк. 845-845 зв.
87. Там само.- Спр. 158.- Арк. 175-175 зв.
88. Там само.- Арк. 175, 190-190 зв.
89. Там само.- Спр. 161.- Арк. 502 зв., Спр. 162.- Арк. 22.
90. Там само.- Спр. 158.- Арк. 412 зв.- 413.
91. Там само.- Арк. 733 зв.- 734, 913-914 зв.
92. Там само.- Спр. 163.- Арк. 434.
93. Там само.- Спр. 171.- Арк. 84-84 зв.
94. Там само.- Спр. 171.- Арк. 346., Спр. 220.- Арк. 526.
95. АЮЗР.- Ч. I, т. 1.- С. 97.
96. *Петров Н. И.* Краткие сведения о монастырях... // ВЕВ.- 1867.- № 5 (Часть неофициальная).- С. 84.
97. Українська література XIV-XVI століть.- К., 1988.- С. 167-184.
98. ЦДІАУ.- Ф. 25.- Оп. 1.- Спр. 268.- Арк. 66-66 зв.
99. Там само.- Спр. 3.- Арк. 125.
100. Там само.- Спр. 23.- Арк. 3.
101. Там само.- Ф. 26.- Оп. 1.- Спр. 7.- Арк. 209.
102. ЦДІАУ.- Ф. 25.- Оп. 1.- Спр. 3.- Арк. 245; *Теодорович Н. И.* Указ. соч.- С. 722-723.- Прим. 1.
103. ЦДІАУ.- Ф. 25.- Оп. 1.- Спр. 7.- Арк. 279; *Теодорович Н. И.* Указ. соч.- С. 724.- Прим. 1.
104. АЮЗР.- К., 1909.- Ч. VIII.- Т. 3.- С. 208.
105. *Мицько І. З.* Названа праця.- С. 135.
106. ЦДІАУ.- Ф. 25.- Оп. 1.- Спр. 35.- Арк. 539 зв.
107. *Николов Й.* Дионисий Рали и неговата дипломатическа дейност // Годишник на Софийският университет «Климент Охридски». Исторически факультет 1982.- София, 1986.- Т. 75.- С. 56; *Мицько І. З.* Названа праця.- С. 108.
108. АЮЗР.- Ч. I, т. 1.- С. 391.
109. ЦДІАУ.- Ф. 25.- Оп. 1.- Спр. 45.- Арк. 583 зв.
110. *Мицько І. З.* Вказ. праця.- С. 82.
111. Памятники полемической литературы.- СПб., 1903.- Т. 3.- Стб. 374.
112. *Мицько І. З.* Вказ. праця.- С. 46, 98.
113. ЦДІАУ.- Ф. 25.- Оп. 1.- Спр. 113.- Арк. 1370 зв.
114. Там само.- Спр. 133.- Арк. 281.
115. Там само.- Спр. 120.- Арк. 743 зв.
116. Там само.- Спр. 130.- Арк. 264.
117. Там само.- Арк. 1039 зв.
118. Там само.- Спр. 220.- Арк. 656 зв.
119. Там само.- Спр. 254.- Арк. 140.
120. Там само.- Ф. 26.- Оп. 1.- Спр. 49.- Арк. 247.

S. Horin

THE DOROHOBUZH MONASTERY OF THE IMMACULATE VIRGIN MARY (UNTIL THE MID SEVENTEENTH CENTURY)

Drawing from the documental evidence the author researches the history of the Monastery. The research allows for better understanding of the numerous aspects of the monastery functioning in the period.